

Coordonatori:
Horațiu CATALANO
Ion ALBULESCU

ALTERNATIVA
EDUCAȚIONALĂ
STEP BY STEP.
ABORDĂRI TEORETICE
ȘI PRAGMATICE

București, 2020

CUPRINS

Prefață. ALTERNATIVA STEP BY STEP, ALT STIL DE PREDARE, ALT FEL DE ÎNVĂȚARE, CARMEN LICA, ADRIANA DOBRIȚOIU 9

I. PRINCIPIILE ȘI SCOPURILE PROGRAMULUI STEP BY STEP. STANDARDELE INTERNATIONAL STEP BY STEP

ASSOCIATION (ISSA), CARMEN LICA, ADRIANA DOBRIȚOIU, SMARANDA FLOREAN..... 13

1. Apariția alternativei Step by Step în România 13

2. Valorile și obiectivele CDEP Step by Step 14

3. Standardele ISSA 16

Bibliografie 34

II. MANAGEMENTUL CLASEI DE ELEVI,

DELIA MUSTE, ION ALBULESCU 35

1. Amenajarea spațiului educațional ca mediu de învățare și joc 35

2. Stabilirea regulilor clasei 45

3. Rolul profesorului în clasa orientată după necesitățile elevului 50

4. Grupul și apartenența la grup 55

Bibliografie 59

III. PROIECTAREA ACTIVITĂȚILOR DIDACTICE. DELIMITĂRI TEORETICE ȘI APLICAȚII PRACTICE, CRISTINA CATALANO,

LILIANA LAURENȚIU 63

1. Planificarea calendaristică 63

2. Proiectarea unităților tematice 71

3. Proiectarea activităților unei zile. Proiectul didactic	78
3.1. Delimitări teoretice	78
3.2. Aplicație practică – Proiect didactic Curcubeul	81
<i>Bibliografie</i>	95

IV. PARTICULARITĂȚI ALE ORGANIZĂRII ȘI DESFĂȘURĂRII

ACTIVITĂȚILOR ZILNICE, MIHAELA GABRIELA NEACȘU	97
1. Întâlnirea de dimineață	97
2. Activitățile la centre	104
3. Activitățile din perioada după-amiezii	114
<i>Bibliografie</i>	116

V. STUDIUL TEMATIC – STRATEGIE DIDACTICĂ EFICIENTĂ DE INTEGRARE A CONȚINUTURILOR, HORAȚIU CATALANO ..... 117 |

1. Preliminarii	117
2. Fundamentele istorice, pedagogice, psihologice și sociale ale studiului tematic	118
3. Implementarea și coordonarea studiului tematic	126
4. Etapele studiului tematic	129
5. Avantajele și limitele studiului tematic	133
6. Studii tematice. Exemple de bune practici	136
6.1. Crăciunul, sărbătoarea bucuriei (clasa I)	136
6.1.1. Argument	136
6.1.2. Competențele specifice vizate	136
6.1.3. Scopul și obiectivele generale ale studiului tematic	137
6.1.4. Rezultatele așteptate	138
6.1.5. Resursele umane și temporale	138
6.1.6. Strategiile didactice	138
6.1.7. Disciplinele școlare implicate	138
6.1.8. Inventar de probleme	139
6.1.9. Armonizarea conținuturilor pe centre de activitate	140
6.1.10. Scrisoare pentru părinți	141
6.1.11. Evaluarea studiului tematic	142
6.1.12. Finalizarea studiului tematic	142

6.2. Un buchet de sentimente	143
6.2.1. Argument	143
6.2.2. Subtemele studiului tematic	144
6.2.3. Competențele specifice vizate	144
6.2.4. Scopul și obiectivele generale	144
6.2.5. Rezultatele așteptate	145
6.2.6. Resursele umane și temporale	145
6.2.7. Strategii didactice	145
6.2.8. Discipline școlare implicate	146
6.2.9. Inventarul de probleme	146
6.2.10. Scrisoare de intenție	147
6.2.11. Armonizarea conținuturilor la centrele de activitate ...	147
6.2.12. Scrisoare de mulțumire	150
6.2.13. Evaluarea și finalizarea studiului tematic	151
Concluzie	151
<i>Bibliografie</i>	152

VI. IMPLICAREA FAMILIEI ȘI A COMUNITĂȚII ÎN EDUCAȚIA ELEVILOR, VENERA MIHAELA COJOCARIU	155
1. Familia – partener în învățare	155
2. Relația școală – familie – comunitate din perspectiva alternativei Step by Step	163
<i>Bibliografie</i>	171

VII. SPECIFICUL EVALUĂRII ÎN ALTERNATIVA STEP BY STEP, MIHAELA GABRIELA NEACȘU, SMARANDA FLOREAN	175
1. Evaluarea în centrele de activitate	178
2. Evaluarea la scaunul autorului	191
3. Caietul de evaluare. Instrument de monitorizare a progresului școlar	193
4. Scrisorile către părinți	195
6. Portofoliul	202
<i>Bibliografie</i>	208

VIII. STRATEGII DE ÎNVĂȚARE COLABORATIVĂ,

CONSTANTINA CATALANO	209
1. Delimitări teoretice	209
2. Modalități de aplicare a strategiilor colaborative la clasele Step by Step.....	216
3. Învățarea colaborativă – mituri și clarificări	226
<i>Bibliografie</i>	230

IX. MANAGEMENTUL FEEDBACKURILOR**DIDACTIC ȘI PSIHORELAȚIONAL ÎN CLASA STEP BY STEP,**

CRISTIAN PETRE	233
1. Introducere la o relativă narațiune științifică	233
2. Feedback. Referințe paradigmatică	237
3. Feedbackul didactic. Un feedback pentru învățare și pentru starea de bine	244
4. Feedbackul psihorelațional. Feedback pentru starea de bine și pentru învățare	248
5. Concluzii. Step by Step: o poveste pentru trezit copiii. Adică: un model pozitiv	257
<i>Bibliografie</i>	260

X. DIMENSIUNEA LUDICĂ A ACTIVITĂȚILOR SPECIFICE**ALTERNATIVEI STEP BY STEP, HORAȚIU CATALANO**..... 265

1. O pledoarie pentru ludic	265
2. Centrul Joc de rol	272
3. Centrul de Construcții	274
4. Exemple de jocuri specifice alternativei Step by Step	275
4.1. Întâlnirea de dimineață	275
4.2. Activități în centre	278
4.3. Activități recreative (după masa de prânz)	281
4.4. Activități de consolidare (în perioada după-amiezii)	284
<i>Bibliografie</i>	288

I.

PRINCIPIILE ȘI SCOPURILE PROGRAMULUI
STEP BY STEP. STANDARDELE
INTERNATIONAL STEP BY STEP
ASSOCIATION (ISSA)

*CARMEN LICA, ADRIANA DOBRIȚOIU,
SMARANDA FLOREAN*

1. APARIȚIA ALTERNATIVEI STEP BY STEP
ÎN ROMÂNIA

Step by Step reprezintă o alternativă de educație a copiilor, de la naștere până în adolescență, care promovează descoperirea, creând astfel un mediu prietenos și accesibil elevilor, încurajând curiozitatea, explorarea, descoperirea. Această alternativă este reprezentată în România de Asociația Centrul pentru Educație și Dezvoltare Profesională Step by Step (CEDP), membră a International Step by Step Association (vezi www.stepbystep.ro). Ea s-a înființat în luna martie a anului 1998, când a primit prin hotărâre judecătorească statutul de organizație neguvernamentală, nonprofit. Înființarea Asociației a fost, de fapt, momentul reunirii într-un cadru formal a mai multor susținători ai învățământului modern și a

celor care deja participaseră la primele programe de inovare în educație. Fondatorii săi prezentau, în 1994, principiile educaționale Step by Step în câteva școli românești, odată cu includerea României într-un proiect internațional, menit să modernizeze sistemele de învățământ din fostele țări comuniste. În acest sens, Carmen Lică, directoarea Centrului pentru Educație și Dezvoltare Profesională Step by Step, afirma: „Ne-am dat seama că singura cale de a evolua ca națiune în Europa și de a le oferi copiilor noștri șanse egale în lumea către care România își deschisese porțile era o educație modernă, în spiritul și la standardele occidentale către care aspiram cu toții” (<https://www.stepbystep.ro/despre-noi>).

În februarie 1999, Asociația CEDP Step by Step a fost abilitată de către Ministerul Educației și Cercetării, prin Convenția de parteneriat nr. 9693, pentru a oferi cadrelor didactice cursuri de formare inițială și continuă. În prezent, CEDP Step by Step dezvoltă, în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării, un program de instrucție și educație pentru învățământul preșcolar, primar și gimnazial în baza Convenției de Parteneriat Educațional nr. 11509 din 7 iulie 1999 și a Metodologiei reaprobată la 1 septembrie 2017, prin Convenția nr. 9997.

Alternativa educațională Step by Step funcționează în baza planului-cadru de învățământ și a programelor școlare aprobate de Ministerul Educației și Cercetării.

2. VALORILE ȘI OBIECTIVELE

CDEP STEP BY STEP

Centrul pentru Educație și Dezvoltare Profesională (CEDP) Step by Step este unul dintre cei mai importanți promotori ai educației timpurii de calitate și face parte din Asociația Internațională Step by Step (ISSA), organizație neguvernamentală care dezvoltă programe în domeniul educației.

CEDP beneficiază de parteneriate cu organizații internaționale precum UNICEF (Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite), USAID (Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională) sau OSF (Fundațiile pentru o Societate Deschisă) și derulează proiecte pentru sporirea calității educației și dezvoltare comunitară sustenabilă. Inovarea și excelența în educație sunt principalele obiective, motiv pentru care întreaga energie a echipei este canalizată către dezvoltarea de comunități profesionale care pot eficientiza procesul educațional și pot valoriza inteligența și potențialul fiecărui copil.

Inteligența, talentul sau abilitățile naturale excepționale nu sunt apanajul copiilor născuți în anumite regiuni geografice sau anumite medii socio-economice. Pornind de la această premisă, în alternativa Step by Step se acționează astfel încât toți copiii să aibă acces la o educație modernă, bazată pe principii care permit dezvoltarea personală și pregătesc individul pentru profesiile viitorului și exigențele unei societăți în permanentă schimbare (Albulescu, 2014). În acest sens, se dezvoltă soluții individualizate, pentru ca fiecare copil să poată beneficia de programul de dezvoltare și învățare potrivit pregătirii, capacității, nevoilor și personalității sale.

Considerăm că una dintre principalele chei în dezvoltarea tinerei generații este colaborarea dintre școală, cadre didactice și familie, un parteneriat care să-i asigure copilului un mediu în care să poată gândi liber, să își poată exprima deplin creativitatea, astfel încât, împreună, să ne asigurăm că tânăra generație va găsi cel mai bun drum de la potențial către performanță.

Încrederea este piatra de temelie a relației care se cultivă între școlile Step by Step și familii, iar formarea profesională continuă a cadrelor didactice este garanția calității oferite copiilor și părinților prin alternativa educațională Step by Step.

Centrul pentru Educație și Dezvoltare Profesională Step by Step pune în primul plan egalitatea de șanse, respectarea diversității, aprecierea pentru individualitatea fiecărui copil și promovează principiile democratice în educația și protecția copilului. Acționăm astfel încât fiecare copil să fie **EDUCAT PENTRU A REUȘI!**

Centrul pentru Educație și Dezvoltare Profesională Step by Step promovează valorizarea potențialul copilului și susține ferm că fiecare copil trebuie să crească fericit și să beneficieze de un tratament adecvat, convinși fiind că doar cu dragoste, răbdare și o educație corectă putem asigura o societate prosperă în viitor.

Valorile care sunt insuflăte copiilor în alternativa Step by Step sunt: încrederea, curiozitatea, cultivarea talentului, ascultarea, creativitatea, diversitatea, bucuria, responsabilitatea, spiritul de învingător și lider.

3. STANDARDELE ISSA

Calitatea în educație este un subiect complex și multilateral, inclusiv în ceea ce ține de condițiile de ordin structural (dimensiunea grupului, raportul adulți/copii etc.), precum și de factorii legați de proces (sensibilitatea adultului, calitatea interacțiunilor și curriculumului etc.). Calitatea rămâne în continuare un concept care trebuie explorat, dezvoltat, discutat și realizat în conformitate cu specificul cultural și necesitățile de învățare din comunitate, nefiind prezentat ca soluție universală pentru toate situațiile și toate persoanele. ISSA (International Step by Step Association) afirmă că democrația constituie temelia educației preșcolare și din acest motiv activitățile din primii ani de viață trebuie să fie realizate în baza valorilor democratice fundamentale (vezi <https://www.issa.nl>).

Standardele pedagogice au fost elaborate de specialiștii în domeniul dezvoltării și educației copiilor de vârstă mică din cadrul organizațiilor-membre ale ISSA, cu contribuția experților din întreaga lume. Ele au fost

elaborate pentru a veni în ajutorul practicienilor, instituțiilor preșcolare și pedagogilor de la școlile primare, pentru a-și perfecționa activitatea de zi cu zi prin aplicarea principiilor pedagogiei interactive, axate pe personalitatea copilului, concentrate asupra dezvoltării abilităților de învățare pe întregul parcurs al vieții, bazându-se pe cooperarea cu familiile și comunitățile. Standardele promovează ideea că procesele – cum anume sunt structurate și realizate programele și relațiile – sunt tot atât de importante ca și rezultatele, că pregătirea și dezvoltarea profesională a pedagogilor ar trebui să asigure o legătură mai strânsă între teorie și practică și că politicile trebuie să fie elaborate într-o manieră care să promoveze autonomia pedagogilor în luarea deciziilor privind problemele profesionale, ținând cont de necesitățile copiilor, ale familiilor și ale comunităților.

Standardele pedagogice includ șapte domenii de bază care reflectă viziunile fundamentale privind pedagogia de calitate promovate de ISSA și identifică modalitățile de a aspira la excelență:

1. Interacțiunile.
2. Familia și comunitatea.
3. Incluziunea, diversitatea și valorile democrației.
4. Evaluarea și planificarea.
5. Strategiile didactice.
6. Mediul de învățare.
7. Dezvoltarea profesională.

Aceste domenii sunt cruciale pentru asigurarea susținerii calității înalte în procesul de învățare și dezvoltare a copiilor. Cele șapte domenii promovează practici bazate pe principii umaniste și socio-constructiviste, punând accent pe practicile adecvate din punct de vedere al dezvoltării, abordarea individualizată și ideea că învățarea are loc în procesul interacțiunii, constituie un dialog între copii și adulți, precum și între copii și

are la bază respectul față de ceilalți, stimulare și acordare a autonomiei copilului, pornind de la premisa că școlarii sunt cetățeni competenți, cu drepturi depline, chiar dacă au nevoie de susținere din partea adulților. Standardele pedagogice elaborate de ISSA recunosc și promovează rolul important al pedagogului, care trebuie să fie o persoană competentă, sensibilă, care să ghideze și să susțină copiii în explorare și învățare și care să lucreze în parteneriat strâns cu membrii familiilor, care sunt primii pedagogi ai propriilor copii, și cu comunitățile, ca resursă firească pentru învățare și explorare.

Elaborarea lor s-a bazat pe valorile promovate de ISSA. În procesul revizuirii, unele aspecte legate de valori au fost și mai mult accentuate, și anume:

1. Abordarea educației din perspectiva drepturilor, punându-se accent pe responsabilitatea pedagogilor de a realiza practici care să promoveze o integrare cât mai mare.
2. Primordialitatea copilului și implicarea sa în propria dezvoltare, cu accent puternic pe promovarea autonomiei, inițiativei, simțului individualității și identității, acordând susținere și recunoscând dezvoltarea identităților multiple.
3. Copilul mic, ca cetățean care dispune la moment de o voce puternică, drepturi și responsabilități și rolul pedagogului în a-l susține în manifestarea sa ca membru responsabil al societății, în dezvoltarea unui simț de empatie și preocupare față de alții, în dezvoltarea interesului sincer și al respectului față de diversitate, în obținerea abilităților pentru formarea, exprimarea și justificarea opiniilor personale, în ascultarea cu respect și toleranță față de opiniile altora și în soluționarea conflictelor.
4. Dezvoltarea competențelor de învățare continuă pe parcursul întregii vieți, inclusiv a competențelor de interacțiune interpersonală

și civică, a interesului față de problemele de mediu și dezvoltare durabilă, a înțelegerii aspectelor interculturale, a spiritului de antreprenor și abilităților de utilizare a tehnologiilor informaționale și de telecomunicații.

Asociația internațională Step by Step are misiunea de a sprijini comunitățile profesionale și de dezvoltare a unei societăți civile puternice, care să influențeze factorii de decizie în:

1. a oferi servicii de educație și îngrijire de înaltă calitate pentru toți copiii cu vârsta de la naștere la 10 ani, acordând atenție deosebită celor din medii sărace și dezavantajate;
2. a asigura o mai mare includere a familiilor și o mai mare participare a comunităților la educația și dezvoltarea copiilor;
3. a asigura incluziunea socială și respectul pentru diversitate.

Aceasta este o asociație profesională, care conectează profesioniști și organizații active în domeniul educației și dezvoltării timpurii și al învățământului primar. Înființată în Olanda, în 1999, astăzi, prin cei 31 de membri ai săi, ISSA se întinde dinspre Europa Centrală și de Est (ECE) până în Asia Centrală și Asia, având membri și în America Latină. În cei 14 ani de la înființare, ISSA s-a dezvoltat prin investiții substanțiale și a construit având la bază succesul Programului Step by Step din cadrul OSF, devenind o rețea vibrantă, care are scopul principal de a îmbunătăți viața copiilor și șansele lor de reușită în viață. În prezent, ISSA reprezintă cea mai proeminentă rețea profesională pentru educație timpurie și primară din spațiul Europei Centrale și de Est și al Comunității Statelor Independente.

Obiectivul general al ISSA este de a proclama și susține importanța experiențelor de îngrijire și învățare incluzive și de înaltă calitate, care creează șanse fiecărui copil să fie fericit și să se dezvolte la maximum de potențial. ISSA realizează acest lucru prin: promovarea calității îngrijirii

și educației în rândul tuturor celor care lucrează în domeniul educației timpurii; dezvoltarea și diseminarea de resurse; pilotarea/evaluarea programelor, influențarea politicilor educaționale, investirea în capacitatea profesională a organizațiilor din rețea, campanii și construirea de alianțe și parteneriate.

Programele ISSA sunt centrate pe patru piloni:

1. Accesul egal la educație de calitate și oportunități de îngrijire.
2. Înaltă calitate și profesionalismul celor care lucrează în serviciile de educație timpurie și în învățământul primar.
3. Participarea și implicarea familiilor și a comunităților în dezvoltarea și învățarea copiilor.
4. Capacitatea crescută a rețelei ISSA de a implementa planul strategic.

Îmbunătățirea calității pedagogice în Alternativa Educațională Step by Step este susținută printr-un *Instrument de dezvoltare profesională pentru îmbunătățirea calității practicilor educaționale în grupe și clase de copii* (2013). Acesta se adresează tuturor celor care lucrează în educația timpurie și primară, ilustrând prin exemple parcursul gradat de atingere a unui înalt nivel de calitate al practicii centrate pe copil, prin exemple pentru fiecare indicator de calitate din cadrul lucrării *Educatori competenți ai secolului 21: Principii ale unei pedagogii de calitate*. Astfel că:

- **Nivelul 0** descrie o practică **necorespunzătoare**, care nu poate fi considerată o abordare centrată pe copil.

- Nivelurile rămase se construiesc unul pe celălalt.

- **Nivelul 1 – început bun** – ilustrează practici care dezvăluie o mai bună înțelegere a pedagogiei centrate pe copil, a proceselor democratice care stimulează învățarea, a importanței familiei/comunității și a continuei dezvoltări profesionale. Constituie bune premise pentru îmbunătățirea practicii în direcția atingerii excelenței.

• **Nivelul 2 – practică de calitate** – indică practici care ilustrează o profundă înțelegere a pedagogiei centrate pe copil.

• **Nivelul 3 – un pas înainte** – indică modul în care profesioniștii, care lucrează în serviciile de educație timpurie și primară, își pot face practica durabilă și pot crea schimbări sistemice în paradigma pedagogică a unităților în care lucrează.

<p><i>Descrierea nivelurilor din Instrumentul de dezvoltare profesională pentru îmbunătățirea calității practicii pedagogice</i></p>	<p>Pentru fiecare indicator de calitate, există câteva exemple concrete de acțiuni care ilustrează fiecare din aceste patru niveluri. Acestea sunt doar exemple și nu sunt destinate a fi o listă de verificare a calității. În schimb, acestea sunt idei pe care cadrele didactice le pot folosi pentru a începe să reflecteze și să discute cu privire la practicile lor, în scopul de a răspunde mai bine nevoilor impuse de contextele și mediile respective. Idealul ar fi ca, după aceste discuții, practicanții să contribuie cu exemple din propria lor practică, în funcție de contextele variate în care lucrează.</p> <p><i>Început bun</i></p> <p>Acest nivel descrie cadrele didactice care încep să-și schimbe practica odată cu aspirația de a dezvolta o clasă centrată pe copil. Din experiența noastră, acești educatori încep, de obicei, să-și schimbe practica prin replicarea unor idei, exemple și strategii pe care le-au văzut la cursurile de formare, despre care au citit în cărți, pe care le-au observat într-o altă clasă sau despre care au auzit în discuții cu mentori sau colegi. Este posibil ca aceștia să se fi bucurat de reacții bune din partea copiilor, părinților, comunității, privind schimbările pe care le-au introdus în sala de clasă, și încep „să simtă” ceea ce este o abordare centrată pe copil.</p> <p><i>Angajament pentru o practică de calitate</i></p> <p>Acesta este nivelul la care cadrele didactice încearcă să-și demonstreze în mod constant convingerea că preșcolarii au dreptul de a conștientiza, de a-și extinde potențialul și de a-și exprima vocea în dezvoltarea unor proprii identități și abilități, relații și interacțiuni cu ceilalți, cu idei, cu obiecte, precum și cu evenimente reale și imaginare.</p>
--	---

	<p>Această practică de „învățare” interiorizată, centrată mai mult pe copil, crede în potențialul copilului, profitând de toate oportunitățile de învățare. O „pedagogie” de calitate este o formă de artă care nu este o acțiune sau o componentă singulară, ci este combinația tuturor zonelor de interes și principiilor din lucrarea <i>Educatori competenți ai secolului 21: Principii ale unei pedagogii de calitate</i>. Aceste principii nu sunt o rețetă de urmat într-o anumită ordine, acestea fiind mai degrabă o descriere a modului în care cadrele didactice pot combina diferite componente pentru a crea contextul pedagogic adecvat pentru dezvoltarea la maxim a unui copil.</p> <p><i>Un pas înainte</i></p> <p>Nivelul final în cadrul acestui <i>Instrument de dezvoltare profesională</i> este un pas în practica de transformare, care este o descriere a modului în care cadrele didactice își pot dezvolta măiestria. Cadrele didactice au o capacitate imensă de a fi agenți ai schimbării în crearea unei lumi mai bune și a unui viitor nou. Din păcate, sistemele de educație nu recunosc sau nu cultivă această capacitate. Cadrele didactice care au avansat își oferă de asemenea posibilitatea, lor și colegilor lor, de a-și ridica nivelul de practică profesională pentru a îmbunătăți calitatea predării în clase și școli și de a susține medii mai bune de învățare pentru toți copiii.</p>
<p><i>Cine ar trebui să folosească Instrumentul de dezvoltare profesională pentru îmbunătățirea calității practicii pedagogice?</i></p>	<p>„Un pas înainte” descrie acțiuni care includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Oferirea posibilității copiilor, familiilor și comunităților de a avea un rol important în modelarea destinului lor. – Deținerea unui rol profesional activ în școală și comunitate, ca agent al schimbării. – O mai mare reflexie din partea cadrului didactic în ceea ce privește structurile de autoritate care includ sau exclud persoane și rolurile lor aferente în menținerea acestora. <p><i>Instrumentul de dezvoltare profesională</i> poate fi utilizat de către mentori, formatori, profesori certficatori ca un ghid pentru cadrele didactice care lucrează în prezent la practica lor și ca sprijin pentru a identifica următorii pași individuali sau la nivel de grup de educatori în dezvoltarea lor profesională.</p>